

Roerdomp in de duinen

HELLA BOSCH

Een IVN-vogelexcursie in de duinen van Meijendel als onderdeel van een Leidse duincursus. Het is november. In kleine groepjes wordt rondgelopen om een betere kans op waarnemingen te hebben. Af en toe kom je elkaar weer tegen. Al gauw wordt er rondverteld, dat er zich een Roerdomp bevindt aan de rand van één van de infiltratieplassen.

Op de aangewezen plek is echter, ook na een poosje geduldig wachten, uiteraard niets te zien. Een tweede poging na een kop koffie in de boerderij wordt uiteindelijk toch beloond: tussen het riet aan de rand van de plas staat hij dan, een bruin-beige-zwart gevlekte reigerachtige vogel, aanvankelijk moeilijk te onderscheiden. Hij laat echter niet lang naar zich kijken, maar strekt en verheft zich om vervolgens laag over het water en de struiken heen weg te vliegen in zuidelijke richting. Grote opwindend onder de aanwezigen!

Schuwe vogel

Is de verschijning en het zien van een Roerdomp in de duinen nu werkelijk zo bijzonder? De Roerdomp is een vogel van moeras- en watergebieden en het is de vraag in hoeverre de duinen hem een geschikte biotoop te bieden hebben. We zullen daarom eerst zijn levenswijze aan een nadere beschouwing onderwerpen.

De Roerdomp krijg je doorgaans niet zo gemakkelijk te zien, zeker niet in het broedseizoen. Het is een vrij schuwe, solitair levende vogel, die door gedrag en uiterlijk moeilijk te ontdekken is. De speciale kleur en tekening van zijn verenkleed geeft hem een bijzonder goede beschutting tussen het riet. Vrijwel helemaal onzichtbaar kan hij zich maken door bij gevaar de "paalhouding" aan te nemen met gestrekte hals en snavel en de blik op oneindig. Dit kan hij zo nodig urenlang volhouden, daarbij zelfs meezwaaiend met het wuiven van het riet. Ook als hij zich verplaatst, gaat dat vrij onopvallend. Zijn bewegingen zijn traag. Met zijn grote groene poten klautert hij met opgetrokken schouders en gebogen kop sluipend door het riet, zich daarbij vastklampend aan stengels.

Roerdomp tussen het riet
(foto: R. v. Rossum).

Misthoorn

Is de Roerdomp in het broedseizoen bijna onzichtbaar, horen doe je hem des te beter, zelfs tot op meer dan vijf kilometer afstand. Je moet dan wel even weten dat het loeiende geluid, dat hij in de baltstijd voortbrengt en dat meer aan een misthoorn dan aan een vogel doet denken, bij de Roerdomp hoort. Met dit geluid kondigt hij het begin van een nieuw seizoen aan getuige de uitdrukking: "als de Roerdomp zeven maal bloas lopen de koeien in het volle groas". Uiteraard is er veel gespeculeerd over de wijze, waarop dit geluid veroorzaakt wordt, maar de veronderstelling, dat hij bij het roepen zijn snavel in het water zou steken, is onjuist. Bij het produceren van het grommende geluid, waarbij hij hoorbaar inademt, wijst zijn snavel recht naar voren en fungeert waarschijnlijk de opgeblazen slokdarm als klankbodem.

Lisdodde en overjarig riet

De Roerdomp houdt zich bij voorkeur op in gebieden met stilstaand ondiep water en een dichte oever- en verlandingsvegetatie met lisdodde en overjarig riet, hoog genoeg voor voldoende dekking. Hier is zijn nest veilig. De Roerdomp is soms al tevreden met een klein moerasgebied. Het voedsel haalt hij dan wel verderop. Een mannetje heeft vaak meerdere vrouwtjes. Heeft hij echter eenmaal zijn territorium afgebakend, dan bekommert hij zich niet meer om vrouw(en) en nageslacht. Omstreeks maart/april begint het wijfje met het nest, een rommelige hoop riet, steunend op afgebroken rietstengels boven drassige grond. Drie tot vier weken later komen de eieren uit. Na twee weken verlaten de jongen af en toe het nest en klauteren in de buurt door het riet. Ze kunnen zichzelf dan al aardig beschermen via het kunstje van de paalhouding. Vliegvlug zijn ze echter pas na zeven à acht weken.

Gevarieerd menu

Het voedsel van de Roerdomp bestaat uit een zeer gevarieerd menu. Hij eet zowel waterinsekten, kikkers en vissen als waterratten, spitsmuizen en kleine vogels. Hij zoekt dit bij beschutte rustige plas- en sloten en doet dat lopend, klimmend, wandend of stilstaand.

Verspreidingsgebied

De Roerdomp heeft een groot verspreidingsgebied in de gematigder streken en komt zowel in Europa als Azië en Japan voor. In ons land zijn de broedgebieden vooral in de waterrijke streken in het westen en noordwesten van Nederland te vinden. Vergeleken met de ons omringende landen komen er bij ons naar verhouding betrekkelijk veel Roerdompen voor (ongeveer 500 paar, Sovon 1987). Roerdompen zijn in principe standvogels, maar 's winters zwerven ze rond of trekken weg naar zuidelijker streken (de Middellandse zee) en worden soms aangevuld met bezoekers uit het oosten. In

Roerdomp met jongen (tekening: Ruud Cuperus).

strengere winters komen ze nogal eens in de problemen door voedselgebrek, zodat er heel wat vogels omkomen (30 tot 50 %). Na zo'n slachting kan de soort zich echter weer vrij snel herstellen.

Kwetsbaar

Dat herstel gaat echter minder goed wanneer Roerdompen blootgesteld worden aan andere bedreigingen. Volgens sommigen is de toekomst van de Roerdomp daarom niet rooskleurig te noemen. Deze vogel wordt dan ook tot de kwetsbare soorten gerekend. Zijn woongebieden kunnen verstoord worden door waterpeilverlaging, ontginning, verruiging van rietvelden en onrust door recreatie. Watervervuiling en bodemverontreiniging kunnen zijn fourageergebieden aantasten en in Zuid-Europa komt daar nog de jacht bij.

Typische duinvogel?

Gedurende vele jaren hebben zich in het duinlandschap allerlei veranderingen voorgedaan, die ook de mogelijke aanwezigheid van de Roerdomp als broedvogel beïnvloed hebben. Er zijn meldingen van broedende Roerdompen bekend vanaf eind vorige eeuw, maar doorgaans in geringe aantallen. Op Voorne bv. broedden Roerdompen tot 1973 en zijn recent weer roepende mannetjes gehoord. Thijsse noemt o.a. "een enkel roerdompennpaar in de Muien op Texel" (1943). Het talrijkst waren de meldingen over het Zwanenwater, waar in de jaren vijftig tot ongeveer tien broedgevallen geconstateerd werden. Dat aantal daalde echter en na 1968 werd de Roerdomp wel waargenomen, maar niet meer als broedvogel, wat waarschijnlijk verband houdt met de kunstmatige waterpeilverlaging en rietbranden. In Meijndel, Berkheide en Noordwijk wordt hij de laatste jaren gesignaleerd als wintergast en waarschijnlijk als incidentele broedvogel. Vermoedelijk hebben er vroeger altijd wel Roerdompen gebroed in de nattere delen van de duinen. Verdrijving t.g.v. waterwinning op verschillende plaatsen in de duinen beperkte de broedmogelijkheden van de Roerdomp. Met de komst van de infiltratieplassen in de jaren vijftig in bepaalde duingebieden leken echter de kansen voor de Roerdomp weer toe te nemen, althans op die plaatsen, waar zich voldoende beschutte oevervegetaties ontwikkelden (bv. Berkheide, Meijndel, het

Noordhollands Duinreservaat). Een klein moerasgebied is voor de Roerdomp immers vaak al voldoende als broedplaats. Zou het ontstaan van nieuwe nestplaatsen weer genoeg kansen kunnen bieden, problematischer zijn wellicht de fourageermogelijkheden. Het is de vraag of de (infiltratie)plassen in het duingebied een voldoende gevarieerd voedselaanbod (vissen en amfibieën) bevatten. Wellicht kunnen vogels en kleine zoogdieren tekorten aanvullen of is foerageren elders een alternatief. Een ander probleem vormt de onrust door de verschillende soorten recreatie, vaak niet ver van de plassen vandaan. Het is de vraag wat er verder zal gebeuren indien door diepinfiltratie, vermindering van duinwaterwinning en gericht natuurbeheer (bv. Noordhollands Duinreservaat en Meijndel) infiltratieplassen veranderen of verdwijnen en er weer meer natuurlijke valleien zullen ontstaan. Zal het zien van een Roerdomp in de duinen een toevalstreffer blijven of in de toekomst vaker voor kunnen komen?

Literatuur

1. OSIECK, E.R. 1986. Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland. Hooiberg, Epe.
2. SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Jellema, Almelo.
3. VOGELWERKGROEP AVIFAUNA WEST-NEDERLAND, 1981. Randstad en broedvogels. Gianotten, Tilburg.
4. PETERSON, R.T. e.a., 1984. Petersons vogelgids. Elsevier, Amsterdam.
5. STASTNY, K. 1987. Watervogels. Thieme, Zutphen.
6. OMMERING, G. VAN EN T. VERSTRAEL, 1987. Vogels van Berkheide.
7. Vogels van Noordwijk e.o., 1989.
8. THUISSE, J.P. 1912/1965. Het vogelboekje.
9. THUISSE, J.P. 1943. Onze duinen.
10. WOETS, D. 1972. De vogels van het Zwanenwater.
11. KLUITERS, J. EN F. VAN DAALEN, 1988. Zuid-Kennemerland natuurlijk.
12. ANTON HENNING, 1976. De vogels van zee, meer en moeras.
13. VOGELS, 1986, nr. 32 en 1987, nr. 42.
14. BROEDVOGELINVENTARISATIE MEYENDEL, 1987. Jaarverslag.
15. NOORDHOLLANDS DUINRESERVAAT: van grondwatergebruik naar grondwaterbeheer, 1990.